

TOPLUMSAL CİNSİYET VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

Toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliği arasındaki bağlantılara genel bakış

Dünya'nın iklimi halihazırda değişmektedir ve ısınmanın 2°C'nin altında sınırlandırılmaması, iklim sistemindeki değişiklikleri geri döndürülemez hale getirebilir ve dehşet verici sonuçlar doğurabilir. İklim değişikliğinin olumsuz etkileri, başta yoksul kadınlar olmak üzere en yoksul ve en kırılgan kesimlere aşırı yük getirmeye devam etmektedir. Kadınların ve erkeklerin kalkınma ve çevresel sürdürülebilirlik çabalarına getirdikleri benzersiz deneyim ve becerilerin yanı sıra farklı kırılganlıkların giderek daha fazla tanınmasına rağmen, kadınlar hala daha az ekonomik, siyasi ve yasal güce sahiptir ve bu nedenle değişen iklimin olumsuz etkileriyle daha az başa çıkabilmekte ve bunlara daha fazla maruz kalmaktadır. Öte yandan, kadınlar değişimin güçlü aktörleridir ve mevcut yapısal ve sosyokültürel engellere rağmen sürdürülebilir kalkınmaya artan ve önemli katkılarda bulunmaya devam etmektedirler. Küresel toplum 2015 sonrası kalkınma gündeminin uygulama aşamasına geçerken, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesinin ortak iklim ve insani kalkınma çabalarını etkilemeye, şekillendirmeye ve yönlendirmeye devam etmesi zorunludur.

Toplumsal cinsiyet eşitliği olmadan gerçek anlamda sürdürülebilir insani kalkınma sağlanamaz

2015 yılı, toplumsal cinsiyet ve sürdürülebilir kalkınma açısından bir dizi önemli başarıya işaret etmektedir. Önümüzdeki 15 yıl boyunca kalkınma eylemlerine rehberlik edecek iddialı bir gündem¹, 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SKH) aracılığıyla başlatılmış ve 21. yüzyılın temel zorlukları olarak yoksulluk, eşitsizlik ve kadına yönelik şiddete çok ihtiyaç duyulan bir vurgu yapılmıştır. Benzer şekilde, Hyogo Eylem Çerçevesi 2005-2015'in halefi olan Sendai Afet Riskinin Azaltılması Çerçevesi 2015-2030, toplumsal cinsiyete duyarlı Afet Riskinin Azaltılması (DRR) konusunda kilit tavsiyeler içermekte ve kadınların dayanıklılık oluşturmada daha güçlü bir rol oynamasını teşvik etmektedir. 2015 Paris Anlaşması da şu çağrıda bulunmaktadır

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi için ve uyum ve kapasite geliştirme çabalarına ilişkin hükümleri, üye devletleri toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlar benimsemeye teşvik etmektedir. Ayrıca, Paris Anlaşması'nın uygulama rejiminin bir parçası olarak Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne (UNFCCC) sunulan birçok Niyet Edilen Ulusal Olarak Belirlenmiş Katkı (INDC), iklim eylemine yönelik taahhütlerinde toplumsal cinsiyet önceliklerini yansıtmaktadır.⁽²⁾

İleriye dönük olarak kilit soru, *2015 sonrası küresel (ve ulusal) sürdürülebilir kalkınma ve iklim platformlarında ortaya konan iddialı hedef ve isteklerin, Dünya'nın sistemlerini istikrara kavuşturacak ve insani kalkınmayı destekleyecek somut eylemlere nasıl dönüştürüleceğidir*. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi, gelecekteki kalkınma ve iklim eylemlerini ve yatırımlarını şekillendirmeli ve yönlendirmelidir.

Kutu 1 İklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet bağlamı: IPCC

"Kırılganlık ve maruziyetteki farklılıklar, iklimsel olmayan faktörlerden ve genellikle eşitsiz kalkınma süreçleri tarafından üretilen çok boyutlu eşitsizliklerden kaynaklanmaktadır (çok yüksek güven). Bu farklılıklar iklim değişikliğinden kaynaklanan farklı riskleri şekillendirmektedir. (. . .) Sosyal, ekonomik, kültürel, politik, kurumsal veya başka bir şekilde marjinalize edilmiş insanlar iklim değişikliğine ve ayrıca bazı uyum ve azaltım müdahalelerine karşı özellikle (orta kanıt, yüksek mutabakat). Bu artan kırılganlık nadiren tek bir nedene bağlıdır. Daha ziyade, sosyoekonomik statü ve gelirin yanı sıra maruziyette de eşitsizliklere yol açan geniş sosyal süreçlerin bir ürünüdür. Bu tür sosyal süreçler arasında örneğin cinsiyet, sınıf, etnik köken, yaş ve yetenek(sizlik) temelinde ayrımcılık yer almaktadır."

Kaynak: IPCC, 'Politika Yapıcılar için Özet', İklim Değişikliği 2014 içinde: Bölüm A, s. 6³

İklim değişikliği onlarca yıllık kalkınmayı geri alabilir

İklim değişikliği belki de sürdürülebilir kalkınmaya yönelik en büyük tehdittir. Dünya sıcaklıkları 39 yıl üst üste küresel yıllık ortalamaları aşmıştır - 2015 yılında Dünya'nın sıcaklığı kaydedilen tarihteki en yüksek sıcaklık olmuştur. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'ne (IPCC) göre, deniz seviyesinin yükselmesi gibi değişen iklimin gözlemlenen birçok etkisi, daha önce tahmin edilenden daha hızlı gerçekleşmekte ve sel ve fırtınalar da dahil olmak üzere afet olaylarının sıklığını artırarak kıyı topluluklarını ve kritik altyapıyı tehdit etmektedir. Benzer şekilde, dünyanın iki büyük buz tabakası da nispeten çok daha hızlı erimektedir.

⁴BM Genel Sekreteri'nin yakın tarihli bir raporuna göre, başta iklimle ilgili olmak üzere afetlerin maliyeti yılda ortalama 250 milyar ila 300 milyar dolara ulaşmıştır⁵ - 2003-2013 döneminde afetler dünya çapında yaklaşık 1,5 trilyon dolarlık ekonomik zarara açmıştır.⁶Etkiler dünyanın her köşesinde hissedilmektedir - aşırı hava olayları, sıcak hava dalgaları ve kuraklıklar sıklık ve yoğunluk bakımından artmış, genellikle tarım, balıkçılık ve diğer geçim kaynakları üzerinde zarar verici etkiler yaratmıştır. İklim değişikliği, gıda güvenliği, sağlık ve eğitime erişim gibi önemli alanlarda küresel toplum tarafından elde edilen kazanımları tehlikeye atabilir.⁽⁷⁾

İklim değişikliğinin ekosistemler ve geçim kaynakları üzerindeki etkileri bölgelere ve mevsimlere göre değişmekle birlikte, zaten marjinal koşullarda yaşayanlar için daha serttir.⁽⁸⁾Dahası, bu değişiklikler en yoksulları en çok etkileyen kronik çevresel tehditleri (ormansızlaşma, su kıtlığı ve arazi bozulması gibi) daha da kötüleştirebilir.⁹Örneğin, çoğu yoksul olan yaklaşık 350 milyon insan geçimlerini ormanların içinde ya da yakınında yaşamaktadır - dolayısıyla ormanlar üzerindeki iklimsel baskı yoksullara zarar verebilir.¹⁰Benzer şekilde, kırılgan ekolojik alanlarda yaşayan yaklaşık 1,3 milyar insan (örn, kurak bölgelerde, yamaçlarda, zayıf topraklı alanlarda veya orman ekosistemlerinde) yaşayan yaklaşık 1.3 milyar insan, iklim değişikliğinin şiddetlendirdiği biyolojik çeşitlilik kaybı nedeniyle geçim kaynaklarının tehlikeye girdiğini görmeye devam etmektedir.¹¹Yoksullar ve toplumun diğer marjinalleştirilmiş kesimleri, geçim kaynakları genellikle iklim değişkenliğine duyarlı doğal kaynaklara bağlı olduğu için iklim değişikliğine karşı özellikle savunmasızdır.¹²Bu gruplar ayrıca sert iklim etkilerini atlatmak için gereken kaynaklardan da yoksundur (örneğin, daha iyi evler, kuraklığa dayanıklı ürünler). Bu azalan uyum kapasitesi onları daha da kırılgan hale getirmekte ve refahlarını sürdürülebilmek için ormansızlaşma gibi sürdürülemez çevresel uygulamalara başvurmaya zorlamaktadır.¹³

Kutu 2 NDC'ler - Toplumsal cinsiyet konusundaki ulusal önceliklerin yeniden gözden geçirilmesi için bir fırsat

İklim değişikliği planlamasında toplumsal cinsiyetin ulusal ve küresel düzeylerde yükseltilmesi konusunda son zamanlarda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Küresel örnekler arasında, tüzüğünde toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımı zorunlu kılan ve faaliyetlerini yönlendirmek için bir toplumsal cinsiyet politikası ve bir toplumsal cinsiyet eylem planı uygulamaya koyan Yeşil İklim Fonu (GCF) yer almaktadır. Ulusal düzeyde, Honduras ve Peru gibi ülkeler iklim değişikliği politika ve planlama belgelerinde yüksek düzeyde toplumsal cinsiyet entegrasyonuna öncelik vermişlerdir. İlerlemenin son örnekleri, 2015 yılında Paris'te Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) kapsamında sunulan Niyet Edilen Ulusal Olarak Belirlenmiş Katkıları (INDC'ler) seçmesine toplumsal cinsiyet boyutlarının dahil edilmesinden gelmektedir (COP 21).⁽¹⁴⁾

INDC'ler esas olarak, her üye ülkenin sera gazı emisyonlarını ne kadar azaltacaklarına dair değerlendirmelerini temsil eden iklim eylemi taahhütleridir. Bununla birlikte, birçok ülke iklim politikalarını daha geniş kalkınma programları ve öncelikleri içine yerleştirme fırsatını yakalamıştır. Buna göre, INDC'lerin yaklaşık yüzde 40'ı iklim değişikliğini azaltma konusundaki ulusal hedeflerinde 'toplumsal cinsiyet' ve/veya 'kadınlardan' açıkça bahsetmiştir - bu ülkelerin çoğu "toplumsal cinsiyeti kesişen bir politika önceliği olarak tanımlamakta veya toplumsal cinsiyeti tüm iklim değişikliği eylemlerine, stratejilerine ve politikalarına entegre etmeyi veya ana akımlaştırmayı taahhüt etmektedir."¹⁵ Liberya, Peru ve Ürdün bir adım daha ileri giderek INDC' toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliği eylem planlarına atıfta bulunmuşlardır. Ülkeler Paris Anlaşması'nın, Ulusal Olarak Belirlenmiş Katkılarının (NDC'ler) ve diğer ilgili ulusal uyum ve azaltım araçlarının uygulama aşamasına geçerken, kadınların güçlendirilmesini teşvik eden ve aynı zamanda sıfır karbonlu ve iklimle dirençli gelecekle için sonuçlar sağlayan toplumsal cinsiyete duyarlı ve toplumsal cinsiyeti dönüştürücü yaklaşımların yerleştirilmesi için büyük bir potansiyel bulunmaktadır. NDC'ler gibi, ulusal düşük emisyonlu kalkınma stratejileri ve adaptasyon söz konusu olduğunda Ulusal Adaptasyon Planları (NAP'lar) gibi diğer benzer araçlar, adaptasyon ve kalkınma planlamasında toplumsal cinsiyet hususlarının anaakımlaştırılması için daha da fazla kapsam ve fırsat sunmaktadır.

İklim değişikliği cinsiyet açısından nötr değildir

Birçok toplumdaki yoksul ve marjinal kesimler (kadınlar, yaşlılar, göçmenler, yerli gruplar, vb.) yapısal olarak savunmasızdır.¹⁶ İklim değişikliği, büyük ölçüde hane halkı ve topluluk düzeylerinde cinsiyete göre farklılaşan göreceli güçleri, rolleri ve sorumlulukları nedeniyle erkekleri ve kadınları farklı şekilde etkilemektedir. Kadınlar ev işleri ve çocuk, hasta ve yaşlı bakımı konusunda aşırı yük altında olma eğilimindedir. Örneğin, 2004 yılındaki Asya tsunamisi sırasında (kurbanların yüzde 70'i kadındı), erkeklerin çoğu dışarıdayken pek çok kadın ve çocuk evlerinde mahsur kalmıştır. Ayrıca, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kültürel ve dini normlar bazen kadınların afet durumlarında hızlı karar verme sınırlamakta ve bazı durumlarda giydikleri kıyafetler ve/veya çocuk bakımındaki sorumlulukları acil durumlarda hareket kabiliyetlerini engelleyebilmektedir.¹⁷ Ekonomik fırsatlar ve üretken kaynaklara erişimdeki eşitsizlikler de kadınları iklim değişikliğine karşı daha savunmasız hale getirmektedir çünkü genellikle daha yoksuldurlar, daha az eğitim alırlar ve hayatlarını etkileyen siyasi, toplumsal ve hane içi karar alma süreçlerine dahil edilmezler. Kadınlar şu özelliklere sahip olma eğilimindedir

Daha az varlığa sahiptirler ve geçimleri için doğal kaynaklara daha fazla bağımlıdır. ¹⁸ Yasalar çoğu durumda bu eşitsizliği desteklemektedir - Dünya Bankası tarafından yakın zamanda yapılan bir çalışma, kapsadığı 173 ekonomiden 155'inde kadınların ekonomik fırsatlarını engelleyen en az bir yasa olduğunu göstermektedir. ¹⁹ Örneğin, kadınlar yoksulluğun azaltılması, gıda güvenliği ve kırsal kalkınma için çok önemli bir kaynak olan toprak üzerinde her zaman erkeklerle aynı haklara sahip değildir. Her ne kadar kadınlar gelişmekte olan dünyada toplam tarımsal işgücünün yüzde 40'ından fazlasını oluştursa da (Latin Amerika'da yüzde 20'den

Afrika ve Asya), toprağın yüzde 10 ila 20'sine sahiptirler. ²⁰ Yoksulluk, sosyo-ekonomik ve siyasi marjinalleşme ile birlikte, bu nedenle kadınları değişen iklimin olumsuz etkileriyle başa çıkmada dezavantajlı bir konuma sokmaktadır.

Kutu 3 İklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet uçurumu

- İklim değişikliği nedeniyle yerinden edilen insanların yüzde sekseni kadındır.
- Küresel olarak kadınlar erkeklerden yüzde 24 daha az kazanmakta ve iş dünyasındaki idari ve pozisyonların yalnızca yüzde 25'ine sahip olmaktadır - işletmelerin yüzde 32'sinde üst düzey yönetim pozisyonlarında hiç kadın bulunmamaktadır. Kadınlar halen ulusal parlamentoların tek meclisli ya da alt meclislerindeki sandalyelerin yalnızca yüzde 22'sine sahiptir.
- Her on ülkeden dokuzunda kadınların ekonomik fırsatlarını engelleyen yasalar bulunmaktadır; örneğin kadınların fabrikada çalışmasını, gece çalışmasını veya kocalarından izin almadan bir işe girmesini yasaklayan yasalar gibi.
- 1970-2009 yılları arasında 219 ülkeden elde edilen veriler kullanılarak yapılan bir araştırmaya göre, üreme çağındaki kadınların her bir yıl daha fazla eğitim alması çocuk ölümlerini yüzde 9,5 oranında azaltmıştır.
- İki milyon kadın ve çocuk - dakikada dört - başta katı yakıtlarla yemek pişiren ortaya çıkan duman olmak üzere iç mekan hava kirliliğinin yol açtığı hastalıklar nedeniyle erken ölmektedir.
- 2004 Asya tsunamisinde ölen insanların yüzde 70'inden fazlası kadındı. Benzer şekilde, 2005 yılında New Orleans'ı (ABD) vuran Katrina Kasırgası da ağırlıklı olarak yoksul Afrikalı Amerikalıları, özellikle de kadınları etkilemiştir.
- Kadınlar, hava koşullarına bağlı kayıpları veya adaptasyon teknolojilerini karşılamak için fonlara kolay ve yeterli erişime sahip değildir. Ayrıca araziye, finansal hizmetlere, sosyal sermayeye ve teknolojiye erişimde de ayrımcılıkla karşılaşmaktadırlar.
- Eğer tüm ülkeler, bölgelerindeki cinsiyet eşitsizliğini en hızlı iyileştiren ülkenin cinsiyet eşitliğine yönelik ilerlemesini yakalayabilselerdi, 2025 yılında yıllık küresel GSYH büyümesine 12 trilyon dolar kadar bir katkı sağlanabilirdi.

Kaynaklar: UNDP (2015); FAO 2011); UNFPA ve WEDO (2009); Dünya Bankası Grubu (2015); Gakidou ve diğerleri (2010); MGI (2015); UNDP (2015a)⁽²¹⁾

Kadınların güçlendirilmesi iklim eylemlerinin başarısı için kilit öneme sahiptir

Cinsiyet eşitliği temel bir insan hakkıdır, ancak iklim-kalkınma politikasında eşitliği teşvik etmek için ekonomik zorunluluklar vardır. Kadınlar, doğal kaynakların yönetiminin yanı sıra hane halkı ve topluluk düzeyindeki diğer üretken ve üreme faaliyetlerinde de önemli bir rol oynamaktadır. Bu da onları değişen çevresel koşullara uyarlanmış geçim stratejilerine katkıda bulunabilecek bir konuma getirmektedir. Bu tür bilgi ve kabiliyetler iklim değişikliğiyle mücadele, afet azaltma ve uyum stratejileri için kullanılabilir ve kullanılmalıdır.

Araştırmalar, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesinin ekonomik kalkınmanın yanı sıra çevresel sürdürülebilirlik için de merkezi bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Örneğin, McKinsey Küresel Enstitüsü'nün (MGI)son araştırması, kadınların ekonomiye "erkeklerle aynı şekilde" katılmaları halinde, 2025 yılına kadar yıllık küresel GSYİH'ye (kabaca mevcut ABD ve Çin ekonomilerinin toplam büyüklüğü) 28 trilyon dolar veya yüzde 26 kadar ekleyebileceklerini ortaya koymaktadır.

Kadınların kongrede/parlamentoda temsil edilmesi, koruma altındaki arazi alanlarının ayrılmasına ve çok taraflı çevre anlaşmalarının onaylanmasına daha yatkındır.²³ Benzer şekilde, kadınların katılımının artması iklim çabaları için çok önemlidir - örneğin, kadınların risk yönetimi döngüsünün farklı aşamalarında toplulukları etkin bir şekilde harekete geçirerek afetlerle başa çıkmada hayati bir rol oynadığına dair kanıtlar vardır; dolayısıyla

Daha fazla katılımları afet risk yönetimi ve azaltımına önemli katkılar sağlayacaktır.²⁴ Günümüzde toplumsal cinsiyet perspektiflerinin iklim değişikliği politikasına dahil edilmesi ihtiyacı daha iyi anlaşılmış olsa da, iklim değişikliğine ilişkin uluslararası ve ulusal politika süreçlerinin ana sütunlarında toplumsal cinsiyete dayalı önemli engeller hala mevcuttur (bkz. Kutu 1: İklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet uçurumu). Kadınların anlamlı katılımı, iklim değişikliği proje ve programlarının etkinliğini ve sürdürülebilirliğini artıracak ve kadınların eşitliği ve güçlendirilmesi çağrısında bulunan ilgili uluslararası anlaşmaların yerine getirilmesi için çalışırken mevcut eşitsizliklerin giderilmesine yardımcı olacaktır.

Anahtar Mesajlar

- **Toplumsal cinsiyet perspektiflerini azaltım ve uyum eylemlerine entegre edin.** İklim değişikliği eylemlerinin kadınlarla istişareye dayanması, onların beceri ve bilgilerini geliştirmesi ve dahil etmesi ve sağlık, eğitim ve geçim kaynaklarını iyileştirmek için fırsatlar sağlaması gerekmektedir. Kadınların katılımının artırılması daha fazla çevresel ve üretkenlik kazanımıyla sonuçlanacak ve SKH 5 (toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi) dahil olmak üzere SKH'ler genelinde karşılıklı faydalar ve daha fazla getiri sağlayacaktır. ve SDG 13 (iklim değişikliğiyle mücadele eylemi). Kadınların sorunları, ihtiyaçları ve katkıları, iklim değişikliği politikaları ve projelerinin planlama ve yürütme döngülerine entegre edilmelidir.
- **Uyum eylemlerinin kadınların varlık temelini oluşturmayı hedeflediğinden emin olun.** Varlıklar, insanların iklim değişikliğinden ne ölçüde etkilendiklerini ve buna ne ölçüde yanıt verebileceklerini büyük ölçüde belirlediğinden, kadınların uyum kapasitelerinin geliştirilmesi, arazi, krediye erişim ve eğitim dahil olmak üzere kadınların üretken ve üreme kaynaklarını destekleyen müdahaleleri içermelidir.

- **Azaltım ve uyum çabalarının toplumsal cinsiyete dayalı kırılganlık, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve yoksulluk kaynaklarını da ele aldığından emin olun.** İklim değişikliği müdahalelerinin kadınların tarihsel ve mevcut dezavantajlarını ele alması gerekir. Bu nedenle, politika ve programlar, çevresel, sosyal ve ekonomik kalkınmadaki merkezi rolleri nedeniyle, kadınların güçlendirilmesinin ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin aile ve toplum refahı ve geçim kaynakları için faydalı olduğunu ve ekonomilerin ve toplulukların dayanıklılığını teşvik etmede kilit faktörler olduğunu kabul etmelidir. Eylemler, teknolojiler ve stratejiler; tasarım, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamalarında yoksul yarıları ve toplumsal cinsiyete duyarlı olmalıdır. İleriye dönük olarak, NDC'lerin yanı sıra Ulusal Olarak Uygun Azaltım Eylemleri (NAMA'lar) ve Ulusal Uyum Planları (NAP'lar) gibi iklimle ilgili diğer küresel ve ulusal çabalar, kadınlar ve toplumun diğer marjinalleştirilmiş kesimleri için ortak fayda sağlayan etkili ulusal iklim değişikliği politikası ve programlaşmasının hayata geçirilmesi için fırsatlar sunmaktadır.
- **Kadınların ve erkeklerin iklim değişikliğinden etkilenen sektörlerdeki rollerinin ve iklim değişikliğiyle başa çıkma stratejilerinin derinlemesine ve kanıta dayalı bir analizinin yapılması.** Kadınların ve erkeklerin bilgi, rol ve yeteneklerinin daha iyi anlaşılması, iklim değişikliğinin her iki cinsiyet üzerindeki farklılaşan etkilerini ele almak ve bunlarla mücadele etmek için geliştirilen politika ve programlar için sağlam bir temel sağlayacaktır.

REFERANSLAR

1. Birleşmiş Milletler, 'Dünyamızı Dönüştürmek: Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi' (Genel Kurul tarafından 25 Eylül 2015 tarihinde kabul edilmiştir, New York), belge A/RES/70/1.
2. Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID), 'Azaltım Eylemlerinde Toplumsal Cinsiyet', Environment & Gender Information (EGI) Brief I, Nisan 2016 Baskısı; bakınız Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), 'Ulusal İklim Eyleminde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Toplumsal cinsiyete duyarlı Ulusal Olarak Belirlenmiş Katkılar için Planlama' (2016).
3. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), 'Politika Yapıcılar için Özet', İklim Değişikliği 2014 içinde: Etkiler, Uyum ve Kırılganlık. Part A: Global and Sectoral Aspects, Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Field, C. B. and Barros, V. R. et al., eds. (Cambridge, U.K. and New York: Cambridge University Press, 2014), pp. 1-32.
4. Ibid.
5. Birleşmiş Milletler, 'Afetlerin Azaltılması için Uluslararası Stratejinin Uygulanması: Genel Sekreter Raporu', 4 Ağustos 2015, belge A/70/282.
6. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), 'Afetlerin tarım ve gıda güvenliği üzerindeki etkisi (Roma: FAO, 2015).
7. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), 'UNDP ve İklim Değişikliği: Zero Carbon, Sustainable Development', 2015a; ayrıca bkz. UNDP, Human Report (New York: UNDP, 2010); ve Dünya Bankası, World development report 2010: development and climate change (Washington, D.C.: World Bank, 2010).
8. IPCC, 'Politika Yapıcılar için Özet', İklim Değişikliği 2014 içinde: Bölüm A; Dünya Bankası, Dünya Kalkınma Raporu 2010.
9. UNDP, İnsani Gelişim Raporu 2015: İnsani Gelişim için Çalışmak (New York: UNDP, 2015b); UNDP, İnsani Gelişim Raporu 2014. İnsani İlerlemenin Sürdürülmesi: Kırılganlıkların Azaltılması ve Dayanıklılık Olusturulması (New York: UNDP, 2014); Dünya Bankası, Turn Down the Heat: Climate Extremes, Regional Impacts, and the Case for Resilience, Potsdam Institute for Climate Impact Research and Climate Analytics tarafından Dünya Bankası için hazırlanan rapor (Washington, D.C.: World Bank, 2013).
10. Toulmin, C., Afrika'da İklim Değişikliği (Londra: Zed Books, 2009).
11. UNDP, İnsani Gelişim Raporu 2014.
12. Dankelman, I., ed., Gender and Climate Change: An Introduction (Londra: Earthscan, 2010); Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), The State of Agriculture: Kalkınma için Toplumsal Cinsiyet Uçurumunun Kapatılması (Roma: FAO, 2011).
13. UN WomenWatch, 'Fact Sheet: Kadınlar, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve İklim Değişikliği', 2009.
14. UNDP, 'Ulusal İklim Eyleminde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Toplumsal cinsiyete duyarlı Ulusal Olarak Belirlenmiş Katkılar için Planlama' (2016); Aguilar, L., Granat, M. ve Owren, C., Roots for the future: The landscape and way forward on gender and climate change (Washington, D.C.: IUCN ve GGCA, 2015); Tatiana Gumucio ve Mariana Tafur Rueda, 'Influencing Gender-Inclusive Climate Change Policies in Latin America', Journal of Gender, Agriculture and Food Security 1, no. 2 (2015), s. 42-61.
15. USAID, 'Azaltım Eylemlerinde Toplumsal Cinsiyet' (2016).
16. UNDP, İnsani Gelişim Raporu 2014.
17. Wong, S., İklim Finansmanı Gelişmekte Olan Ülkelerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Katkıda Bulunabilir mi? Journal of International Development 28, no. 3 (2016), s. 428-444; Kalkınma Çalışmaları Enstitüsü (IDS), 'Toplumsal Cinsiyet ve İklim Değişikliği: Mapping the Linkages - A Scoping Study on Knowledge and Gaps', Haziran 2008.
18. Mearns, R. ve Norton, A., eds., İklim Değişikliğinin Sosyal Boyutları: Isınan Bir Dünyada Eşitlik ve Kırılganlık (Washington, D.C.: Dünya Bankası, 2010); IDS, 'Toplumsal Cinsiyet ve İklim Değişikliği' (2008).
19. Dünya Bankası Grubu, Kadınlar, iş dünyası ve hukuk 2016: Getting to equal (Washington, D.C.: Dünya Bankası, 2015).
20. FAO, Gıda ve Tarımın Durumu (2011); Dünya Bankası, Dünya Kalkınma Raporu 2012 - Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma (Washington, D.C.: Dünya Bankası, 2011).
21. UNDP, 'UNDP and Climate Change' (2015a); FAO, The State of Food and Agriculture (2011); World Bank Group, Women, business and the law 2016 (2015); Gakidou, E. ve diğerleri, 'Increased Educational Attainment and its Effect on Child Mortality in 175 Countries between 1970 and 2009: A Systematic Analysis', Lancet 376, no. 9745 (2010); UNFPA ve WEDO, 'Women at the Forefront', Climate Change Connections 1 (2009); McKinsey Global Institute (MGI), 'The Power of parity: How Advancing Women's Equality Can Add \$12 Trillion to Global Growth', Eylül 2015.
22. MGI, 'Paritenin Gücü' (2015).
23. Bakınız UNDP, İnsani Gelişim Raporu 2011. Sürdürülebilirlik ve Eşitlik: Herkes için Daha İyi Bir Gelecek (New York: UNDP, 2011).
24. Carvajal-Escobar, Y. ve, 'Women's role in adapting to climate change and variability', Advances in Geosciences 14 (2008), s. 277-280.

Empowered lives.
Resilient nations.

MINISTRY FOR FOREIGN
AFFAIRS OF FINLAND

Sorumluluk Reddi

Bu yayında ifade edilen görüşler yazar(lar)a aittir ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) da dahil olmak üzere Birleşmiş 'in görüşlerini temsil etmeyebilir, ya da Üye Devletleridir.

© 2016 Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
Tüm hakları saklıdır

Yazar

Şenay Habtezion

Katkıda Bulunanlar

Jennifer Baumwoll, Daniela Carrington, Verania Chao, Kalyan Keo, Stanislav Kim, Nataly Olofinskaya, Bharati Sadasivam, Allison Towle ve Yolanda Villar.

© Abbie Traylor-Smith / Panos Pictures /
Department for International Development

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

304 East 45th Street, New York, NY 10017, ABD

www.undp.org/gender